

УДК 37.091.214:348(477)

DOI 10.31494/2412-9208-2019-1-3-320-328

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CONTENTS OF MANUALS AND TUTORIALS ON THE HISTORY OF PEDAGOGY FOR STUDENTS OF HIGHER PEDAGOGICAL ESTABLISHMENTS OF INDEPENDENT UKRAINE

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ПІДРУЧНИКІВ І НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Yaroslav NANRYBELNIY,
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor

Ярослав НАГРИБЕЛЬНИЙ,
кандидат історичних наук,
доцент

<https://orcid.org/0000-0003-3266-5798>

yar1507@ukr.net

Kherson State Maritime Academy

*Херсонська державна морська
академія*

✉ 20 Ushakova avenue,
Kherson, Ukraine, 73000

✉ проспект Ушакова, 20, 73000

*Original manuscript received: October 01, 2019
Revised manuscript accepted: December 11, 2019*

ABSTRACT

The article, based on the analysis of historical and pedagogical sources, found that the content of educational and methodological provision for students of institutions of higher education has much in common in the coverage of the history of Ukrainian pedagogy, the genesis of Ukrainian school, taking into account the achievements and trends; in determining the theoretical and methodological foundations of the history of Ukrainian pedagogy as a science; in substantiation of the substantive aspects of Ukrainian higher education within the chronological limits of a certain historical period through the prism of the general development of education.

In the course of the comparative analysis of manuals and manuals on the history of pedagogy, published in Ukraine over the last twenty years, it is found that the content of the discipline in them is represented in three variants: the first covers the history of the formation of a foreign school and pedagogy XX; in the second, only the history of pedagogical thought and education in Ukraine; the third presents the history of the development of world pedagogical thought and the history of the development of the Ukrainian school and pedagogy.

It is researched that the history of Ukrainian pedagogy is covered by the authors of manuals in general in the one-vector content range, in particular: the emergence and development of the Ukrainian family, family education, folk pedagogy and ethno-pedagogy, scientific-pedagogical theory and practice, educational and educational institutions of Ukraine from ancient times to the present.

It is stated that the history of Ukrainian pedagogy as a powerful social-spiritual phenomenon has a rich and distinctive history, which deserves a thorough study in retrospect in order to activate its effective resources in the sphere of modern educational practice.

Keywords: *comparative analysis, histories of pedagogy as a discipline, textbooks and manuals, history of Ukrainian school and pedagogy.*

Трансформаційні процеси в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства реформування освіти загалом і вищої педагогічної зокрема, супроводжувані численними викликами соціально-політичного характеру, винятково актуалізують проблему відображення історії розвитку педагогічної думки в змісті підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі.

У навчальних планах педагогічних закладів незалежної України в циклі педагогічних дисциплін передбачено вивчення курсу “Історія педагогіки”, у якому висвітлюється періодичний досвід народу в різні історичні періоди, інтерпретовано залежність навчально-виховних систем від соціального замовлення, а також описано надбання національної та світової педагогіки тощо. У цьому контексті історія педагогіки працює на сьогоднішній день й набирає особливої значущості у фаховій підготовці майбутніх учителів.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз змісту підручників і навчальних посібників з історії педагогіки незалежної України задля з’ясування й окреслення ефективних підходів до висвітлення специфіки дисципліни, завдань та методів дослідження історії педагогіки як науки й навчальної дисципліни.

Значну роль у роки незалежної України відіграли підручники й навчальні посібники з історії педагогіки, які й донині функціонують у закладах вищої педагогічної освіти як альтернативні, із самобутньою структурою, авторським баченням проблеми становлення й розвитку національної та зарубіжної систем освіти й виховання (К. Аймедов, А. Алексюк, Л. Артемова, В. Бабієнко, В. Бабієнко, О. Вишневецький, О. Васюк, Л. Губерський, О. Дубасюк, І. Зайченко, В. Кравець, М. Левківський, В. Ликов, В. Лозова, П. Лузан, О. Любар, В. Омеляненко, О. Радул, А. Рацул, Д. Скільський, М. Стельмах, О. Сухомлинська, Д. Федоренко, Е. Федорчук, В. Федорчук, М. Ярмаченко та ін.).

Порівняльний аналіз підручників і навчальних посібників з історії педагогіки, виданих в Україні за останнє двадцятиріччя, дав змогу встановити, що зміст навчальної дисципліни в них репрезентовано в трьох варіантах: у першому висвітлено історію становлення зарубіжної школи та педагогіки ХХ століття; у другому – лише історію розвитку педагогічної думки й освіти в Україні; у третьому розкрито історію розвитку світової педагогічної думки та історію розвитку української школи й педагогіки.

Один із перших підручників з історії зарубіжної педагогіки незалежної України “Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття” (Кравець, 1996) на нових методичних засадах – без традиційної радянської критики зарубіжної освіти розкриває причини виникнення європейських університетів, репрезентує становлення їхніх освітніх систем, пріоритетів у змісті та організаційних умовах, а також інформує про здобутки зарубіжної педагогіки ХХ століття. Заслуговує схвалення підхід автора

підручника до актуалізації історико-педагогічного контексту світової педагогіки, зокрема системи освіти в Німеччині, Великобританії, Франції, Італії, Швейцарії, Греції, Японії, США та ін. (Кравець, 1996)

Прикметною ознакою підручників і навчальних посібників з історії української школи і педагогіки є порушення проблеми становлення і розвитку автентичної педагогічної думки, українського шкільництва, національної освіти, народних традицій родинно-шкільного і громадянського виховання дітей та молоді на теренах України з найдавніших часів до сьогодення.

Історію української освіти, українського шкільництва, української педагогіки від давніх часів і до кінця ХХ століття розкрито в підручниках і навчальних посібниках: “Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія” (автор А. Алексюк, 1998); “Історія української педагогіки” (автори О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко, 1999); “Історія педагогіки України” (автор Л. Артемова, 2006); “Історія української школи і педагогіки” (автори – О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко, 2006); “Історія педагогіки України” (автор О. Радул, 2008); “Історія педагогіки та освіти в Україні” (автори: О. Васюк, П. Лузан, 2010); “Школа, освіта і педагогічна думка в Україні” (автор І. Зайченко, 2010); “Історія української педагогіки” (автор Д. Скільський, 2012).

Порівняльно-зіставний аналіз чинних підручників і навчальних посібників дав змогу констатувати, що в навчально-методичному забезпеченні студентів багато спільного з історією української педагогіки є у питаннях висвітлення історії становлення українського шкільництва, освіти зокрема, з урахуванням здобутків і тенденцій в історії української педагогічної думки; визначення теоретико-методичних засад історії української педагогіки як науки; обґрунтування змістових засад української вищої освіти в хронологічних межах певного історичного періоду кризь призму загального розвитку освіти.

Загалом зміст чинних підручників і навчальних посібників з історії української педагогіки ґрунтується на сучасних теоретико-методичних засадах, на засадах хронологічно-тематичного періоду, має чітку структуру і дає змогу ознайомити студентів із особливостями виховання дітей у первісній дородовій общині; із умовами зародження й розвитку українського родинного виховання; із системою виховання й школи в Київській Русі та в добу українського національного відродження й розвитку XVI-XVIII століть; із системою зародження і розвитку української педагогіки і шкільництва в Галичині, Буковині, в Українській Народній Республіці; із основними концепціями розвитку школи й педагогіки України XIX – початку ХХ століть; із просвітницькою діяльністю Г. Сковороди, О. Духновича, М. Костомарова, П. Куліша, Т. Шевченка, К. Ушинського, М. Драгоманова, Б. Грінченка, І. Франка, І. Огієнка, М. Грушевського, С. Русової, Г. Ващенко, а також системою виховання А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших видатних педагогів і просвітителів.

Об'єктом історії української педагогіки як науки автори підручників

визначають історико-педагогічні надбання, що напрацьовувалися з найдавніших часів до сьогодення. Предмет історії української педагогіки розкрито авторами підручників загалом в одновекторному змістовому діапазоні, як-от: виникнення і розвиток української родини, сімейного виховання, народної педагогіки та етнопедагогіки, науково-педагогічної теорії і практики, навчально-виховної роботи культурно-освітніх закладів усіх рівнів в Україні від найдавніших часів до сучасності.

Ми поділяємо думку О. Любара, М. Стельмаховича, Д. Федоренка, що історія української педагогіки має багату й самобутню історію, яка заслуговує на те, що її досліджувати й студіювати як могутній суспільно-духовний феномен, гідний і вагомий внесок у скарбницю власної національної і світової педагогічної культури (Любар, Стельмахович, Федоренко, 2006).

Сучасні автори підручників і навчальних посібників з історії української педагогіки однак стають в поглядах щодо необхідності опанування студентами знань минулого своєї професії, адже знання минулого своєї професії розширює кругозір, допомагає по-справжньому збагнути головну суть і способи розв'язання її сучасних проблем, вдало визначити майбутні педагогічні перспективи (Артеменко, 2003; Артемова, 2006; Алексюк, 1998; Аїмедов, В. В. Бабієнко, В. А. Бабієнко, Сторож, 2014; Зайченко, 2009; Левківський, Дубасенюк, 1999; Є. І. Федорчук, В. В. Федорчук, 2007; Кравець, 1996; Лузан, Васюк, 2010; Любар, Стельмахович, Федоренко, 2006).

У результаті порівняльно-зіставного аналізу змісту підручників і навчальних посібників з історії української педагогіки з'ясовано, що педагогічною національною єдністю пройнята вся історія українського народу, в тому числі й педагогічна культура, народна педагогіка..

З огляду на це не можна залишати поза увагою ознайомлення студентів з особливими умовами, в яких перебували українці й українське шкільництво кожного з регіонів України – Лівобережної, Наддніпрянщини, Слобожанщини, Галичини, Закарпаття, Буковини. Саме тому змістовий аспект підручників і навчальних посібників з історії української педагогіки відрізняється тематикою про українські школи і педагогів того чи того району. Відсутня, наприклад, інформація в навчальному посібнику О. Любара, М. Стельмаховича, Д. Федоренка "Історія української школи і педагогіки" про українську школу Слобожанщини, про українську педагогічну думку Галичини, яка у 20-ті – 40-ві роки ХХ століття на шпальтах мала більше п'ятдесяти назв різних часописів, де висвітлювались актуальні для свого часу освітні й педагогічні проблеми. Поза увагою залишилися відомості про славні імена учених, представників української освіти, культури, мистецтва, релігії і красного письменства, громадських і державних діячів: М. Грушевського, П. Юркевича, В. Антоновича, Д. Дорошенка, С. Єфремова, М. Костомарова, І. Крип'якевича, Д. Багалія, Д. Яворницького, О. Потебні, Ф. Вовка та ін., які зробили вагомий внесок у розвиток педагогічної й національної школи в Україні.

Натомість у навчальному посібнику названих авторів детально

описано роль визначного українського філософа Григорія Сковороди, внесок якого у педагогіку і шкільництво, духовну культуру України неоціненний. Розлого викладено просвітницьку діяльність у першій половині XIX століття на Закарпатті Олександра Духновича (1803-1865), який поширював освіту в рідному краї як основу духовного життя, вважав, що лише вихована людина може бути корисною собі та суспільству. Деяко конспективно охарактеризовано педагогічні ідеї Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша та їхню роль у формуванні просвітницької політики Кирило-Мефодіївського товариства. Постає видатного українського педагога К. Ушинського детально описано не лише через його життєпис, а й професійну діяльність урядовця, вчителя, чиновника шкільної освіти та його багатогранну педагогічну діяльність, в основу якої покладено національні засади педагогічної системи, що ґрунтувалася на принципах народності в навчанні й вихованні.

Досить ґрунтовно автори (О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко) у своїх двох навчальних посібниках "Історія української педагогіки", "Історія української школи і педагогіки" обґрунтували роль педагогічної спадщини у розвитку українського шкільництва та системи освіти видатних просвітителів – М. Драгоманова, Б. Грінченка та галицьких учених М. Шашкевича, І. Вашлевича, Я. Головацького, що дбали, як і М. Драгоманов та Б. Грінченко про розв'язання проблеми національної освіти. Самобутньо розкрито педагогічні погляди І. Франка, І. Огієнка, М. Грушевського, С. Русової, Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського не лише авторами навчальних посібників О. Любаром, М. Стельмаховичем, Д. Федоренком, а також і такими авторами підручників з історії педагогіки (Л. Артемова, О. Васюк, І. Зайченко, П. Лузак, О. Радул, Д. Скільський).

Загалом життєпис та педагогічні погляди Івана Франка, хоч і порізно описані в численних підручниках і навчальних посібниках, проте просвітницьку діяльність представлено в аспекті аналізу його наукових, публіцистичних праць та художніх творів, присвячених вихованню дітей і молоді. Більшість авторів навчально-методичного забезпечення з історії української педагогіки для студентів педагогічних вишів аналізує просвітницьку діяльність І. Франка також і за політичними, філософськими, економічними та історичними публікаціями, у яких висвітлено визначні педагогічні питання про стан навчання на українських землях XIX-XX століть з орієнтуванням на розбудову національної освіти і виховання, відродження української педагогічної культури, яка у період Австрійської імперії не розвивалася.

ґрунтовно викладено в підручниках з історії української педагогіки розділ, присвячений розвитку школи й педагогічної думки на Буковині, який автори описують від IX століття до 1918 року, коли було проголошено українську владу. Хоч шкільництво й освіта на Буковині зазнавали впливу візантійської, румунської, німецької педагогічних культур, проте упродовж усього означеного періоду не спостережено значних відхилень від прогресивних педагогічних ідей Європи.

Помітний вплив на педагогічний розвиток Буковини мали такі культурно-освітні центри, як Київ, Львів, Кам'янець, Жовква, Бар та інші. Виняткову роль у розвитку шкільництва відіграли Петро Могила, Лазар Баранович, Захарій Копистенський, Мелетій Смотрицький, Іоаннік Ґалятовський. Проблемами шкільництва на Буковині за молдавського періоду опікувалася церква, тому перші школи тут засновувалися і діяли при монастирях у Сунаві, Путні, Радівцях. Сини бояр, які хотіли здобути вищу освіту, їхали до українських шкіл у Києві, Львові чи до Західної Європи (Відень, Париж). Після прилучення Буковини до Австрії українське шкільництво занепадає. Справжнього розмаху боротьба за українську національну школу, освіту й виховання на Буковині набуває з появою на літературній і педагогічній ниві Юрія Федьковича, Сидора та Григорія Воробкевичів, які своїми творами, освітньою та громадською діяльністю відкрили шлях до національного відродження й розвитку української педагогічної думки, культури загалом.

Автори підручників і навчальних посібників з історії української педагогіки, хоч конспективно, проте висвітлили основні напрями педагогічної діяльності духовної еліти, яка жила й трудилася на благо української школи в кінці ХІХ – початку ХХ століття.

Сучасні автори підручників і навчальних посібників з історії української педагогіки, історії педагогіки творчу та педагогічну спадщину І. Огієнка, М. Грушевського й С. Русової вважають дороговказом на шляху духовного відродження України, розбудови національної школи. По-новому прочитують та аналізують педагогічну діяльність А. Макаренка та В. Сухомлинського, які все своє життя присвятили пошукам шляхів створення і розбудови української національної школи.

Розбудова незалежної Української держави відкрила широкий простір також для педагогічної творчості вчительства та плюралізму думок, стимулювала прагнення до відродження й розвитку автентичної педагогіки України, вияву власної ініціативи у створенні, крім державних, також приватних навчальних закладів – коледжів, ліцеїв, інститутів, університетів. Подією великої ваги в науковому, духовному, освітньому, культурному й педагогічному житті нашої країни стало відновлення 19 вересня 1991 року Києво-Могилянської академії як незалежного університету з міжнародним статусом. Заявили про своє відродження й такі славетні в історії української педагогіки наукові й освітні заклади, як Острозька академія і колегія Павла Ґалаґана (Любар, Стельмахович, Федоренко, 2006: 433). Саме тому в тематичному блоці “Утвердження освіти в Україні на сучасному етапі духовного і національного відродження” в підручниках і навчальних посібниках авторами загалом подано теоретичний матеріал про реформування освіти в перше десятиріччя незалежної України; окреслення шляхів та засобів національного виховання дітей та молоді; відродження національної системи виховання і педагогіки в період перебудови й становлення незалежної Української держави; пріоритетні напрями розвитку освіти в

незалежній Україні в XXI столітті; особливості реформування професійної, вищої й педагогічної освіти.

Отже, порівняльно-зіставний аналіз змісту підручників і навчальних посібників з історії педагогіки в ретроспективі уможливив виокремлення назрілих проблем у педагогічній науці та освітній практиці щодо становлення і розвитку автентичної педагогічної думки, українського шкільництва, національної освіти, народних традицій родинно-шкільного і громадянського виховання дітей та молоді на теренах України з найдавніших часів до сьогодення, а також відстеження методологічних підходів авторів до формування змісту історії педагогіки на етапі становлення української педагогічної науки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні й критичному осмисленні та узагальненні здобутків педагогічних колективів закладів вищої освіти.

Література

1. Артеменко В. І. Розвиток навчальної термінологічної лексики у процесі розбудови української системи освіти (кінець XIX – початок 1930-х рр. XX століття): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 222 с.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : підручник / Л. В. Артемова. – Київ, Либідь, 2006. – 424 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія / Анатолій Миколайович Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
4. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : монографія / Л. Д. Березівська. – К.: Богданова А. М., 2008. – 406 с.
5. Гайдай О. М. Рух української громадськості за національну початкову освіту (кінець XIX ст. – початок 1917 р.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01/ Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2005. – 220 с.
6. Герцюк Д. Д. Учительський рух на західноукраїнських землях (друга половина XIX – початок XX ст.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Київський державний університет імені Тараса Шевченка. – К., 1996. – 196 с.
7. Данилевська О. М. Мовна політика Центральної Ради, Гетьманату та Директорії УНР : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01/НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2004. – 202 с.
8. Довженко Т. О. Словесні методи навчання у діяльності початкових шкіл України другої половини XIX ст.: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Харківський державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2002, 2012 с.
9. Загальна педагогіка та історія педагогіки: підручник / К. А. Аймедов, В. В. Бабієнко, В. А. Бабієнко, В. В. Сторож. – Київ: Видав. Дім "Слово", 2014. – 352 с.
10. Зайченко І. В. Університетська освіта.: навч. посіб. / І. В. Зайченко. – Чернігів, 2009. – 200 с.
11. Історія педагогіки: / за ред. проф. М. В. Левківського, д-ра пед. наук О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомирський державний педагогічний ун-т, 1999. – 336 с.
12. Історія педагогіки: лекції та хрестоматія : навч. посібник / Є. І. Федорчук, В. В. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Вид-во ПП Звальнойко, 2007. – 320 с.
13. Кравець В. П. Зарубіжна школа і педагогіка XX століття / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 290 с.
14. Лучко О. М. Розвиток ідей природовідповідності в українській педагогічній науці (кінець XVIII – XX ст.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Інститут

педагогіки АПН України. – К., 2004. – 200 с.

15. Лузан П. Г. Історія педагогіки та освіти в Україні: навч. посіб./ П. Г. Лузан, О. В. Васюк. – [2-ге вид. доповн. і перероб.]. – Київ: НАКККІ, 2010. – 296 с.

16. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навч. Посіб.- К.: Знання, 2006. – 447 с.

17. Сухомлинська О. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної думки в Україні // Шлях освіти. – 1999. – №1. – С. 41-45.

References

1. Artemenko, V. (2003) *Rozvytok navchalnoi terminolohichnoi leksyky u protsesi rozbudovy ukrainskoi systemy osvity (kinets XIX – pochatok 1930-kh rr. XX stolittia)*: dys. kand. ped. nauk 13.00.01 [Educational terminology development and process of Ukrainian education development (end of XIX – beginning 1930-th XX century)]. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

2. Artemova, L. (2006) *Istoriia pedahohiky Ukrainya : pidruchnyk* [Ukrainian pedagogical history], Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

3. Aleksiuk, A. (1998) *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy: Istoriia. Teoriia* [High school pedagogy of Ukraine: History. Theory], Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

4. Berezivska, L. (2008) *Reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u XX stolitti: monohrafiia* [Ukrainian pedagogical history], Kyiv: Bohdanova A. M. [in Ukrainian].

5. Haidai, O. (2005) *Rukh ukrainskoi hromadskosti za natsionalnu pochatkovu osvitu (kinets XIX st. – pochatok 1917 r.) dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.01* [The head of the Ukrainian community for the national primary school], Odeskyyi natsionalnyi universytet imeni I. I. Mechnykova, Odesa [in Ukrainian].

6. Hertsyuk, D. (1996) *Uchytelskyi rukh na zachidnoukrainskykh zemliakh (druha polovyna XIX – pochatok XX st.) : dys. ... kand. ped. nauk 13.00.01* [Teachers movement and West-Ukrainian communities], Kyivskiy derzhavnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

7. Danylevska, O. (2004) *Movna polityka Tsentralnoi Rady, Hetmanatu ta Dyrektorii UNR : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01* [Language politics of Central Community, Getmanaty and Direction UNC], Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ukr. movy [in Ukrainian].

8. Dovzhenko, T. (2002) *Slovesni metody navchannia u diialnosti pochatkovykh shkil Ukrainy druhoi polovyny XIX st.: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01* [Language methods and diagnostics of Ukrainian primary schools in second half XIX century], Kharkiv: Kharkivskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian].

9. Aimedov, K., Babiienko, V., Babiienko, V., Storozh, V. (2014) *Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky: pidruchnyk* [Pedagogics and history of pedagogy], Kyiv: Vydav. Dim "Slovo" [in Ukrainian].

10. Zaichenko, I. (2009) *Universytetska osvita: navch. posib.* [University education], Chernihiv [in Ukrainian].

11. Levkivskii, M. (1999) *Istoriia pedahohiky* [History of pedagogics], Zhytomyr : Zhytomyrskiy derzhavnyi pedahohichnyi un-t [in Ukrainian].

12. Fedorchuk, Ye., Fedorchuk, V. (2007) *Istoriia pedahohiky: leksyii ta khrestomatii: navch. posibnyk* [History of pedagogics: lectures and chronology], Kamianets-Podilskiy : Vyd-vo PP Zvaleiko [in Ukrainian].

13. Kravets, V. (1996) *Zarubizhna shkola i pedahohika XX stolittia* [Foreign school and pedagogics in XX century], Ternopil [in Ukrainian].

14. Luchko, O. (2004) *Rozvytok idei pryrodovidpovidnosti v ukrainskii pedahohichnii nautsi (kinets XVIII – XX st.): dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01* [Development of nature resources in Ukrainian pedagogics in the end XVIII – XX century], Kyiv: Instytut pedahohiky APN Ukrainy [in Ukrainian].

15. Luzan, P. (2010) *Istoriia pedahohiky ta osvity v Ukraini: navch. posib* [History of pedagogics and education in Ukraine], Kyiv: NAKKKi [in Ukrainian].

16. Liubar, O., Stelmakhovych, M, Fedorenko, D. (2006) *Istoriia ukrainskoi shkoly i pedahohiky: Navch. Posib.* [History of Ukrainian school and pedagogics], Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

17. Sukhomlynska, O. (1999) *Kontseptualni zasady rozvytku istoryko-pedahohichnoi dumky v Ukraini* [Main resources of historical and pedagogics ideas in Ukraine], Education, 1, 41-45. [in Ukrainian]

АНОТАЦІЯ

У статті на основі аналізу історико-педагогічних джерел встановлено, що в змісті навчально-методичного забезпечення для студентів закладів вищої освіти є багато спільного у висвітленні історії української педагогіки, генези українського шкільництва з урахуванням здобутків і тенденцій; у питаннях визначення теоретико-методологічних засад історії української педагогіки як науки; в обґрунтуванні змістових аспектів української вищої освіти в хронологічних межах певного історичного періоду крізь призму загального розвитку освіти.

У процесі порівняльного аналізу підручників і навчальних посібників з історії педагогіки, виданих в Україні за останнє двадцятиріччя з'ясовано, що зміст навчальної дисципліни в них репрезентовано в трьох варіантах: у першому висвітлено історію становлення зарубіжної школи та педагогіки ХХ століття; у другому – лише історію розвитку педагогічної думки й освіти в Україні; у третьому розкрито історію розвитку світової педагогічної думки та історію розвитку української школи й педагогіки.

Досліджено, що історію української педагогіки розкрито авторами підручників загалом в одновекторному змістовому діапазоні, зокрема: виникнення і розвиток української родини, сімейного виховання, народної педагогіки та етнопедагогіки, науково-педагогічної теорії і практики, навчально-виховної роботи культурно-освітніх закладів усіх рівнів в Україні від найдавніших часів до сучасності.

Констатовано, що історія української педагогіки як потужний суспільно-духовний феномен має багату й самобутню історію, яка заслуговує на ґрунтовне студіювання у ретроспективі задля активізації її дієвих ресурсів у площину сучасної освітньої практики.

Ключові слова: порівняльно-змістовий аналіз, історії педагогіки як навчальна дисципліна, підручники й навчальні посібники, історія української школи і педагогіки.